

בגדר ענשם של אנשי סדום וביאור המקראות לפי"ז בתורתו של הצפנת פענח

יעו"י בספר צפנת פענח על התורה **שהאריך מאוד** בגדר ענשם של אנשי סדום ודקדק בזה הרבה מן הפסוקים ובגליונו ננסה להביא את דבריו בשפה השווה לכל נפש ולבאר את כל דבריו כמקשה אחת ובעזה"י איחל שאצליח להביא את כל דבריו ולהבינם על בוריים¹.

ירושלמי סנהדרין פ"י הלכה ח' (במשנה שם מובא הדין ששורפין את כל הממון של אנשי עיר הנדחת) "אמר ר"ש קל וחומר בדברים מה אם נכסים שאין בהן דעת לא לטובה ולא לרעה על ידי שגרמו לצדיקים לדור עם הרשעים אמרה תורה שישרפו המתכוין להטות את חבריו ומטהו מדרך טובה לדרך רעה על אחת כמה וכמה. א"ר לעזר מוכיח בדבר בלוט שלא ישב בסדום אלא מפני ממונו אף הוא יצא וידיו על ראשו הדא הוא דכתיב [בראשית יט כב] מהר המלט שמה. דייך שאת ממלט את נפשך" (ומע"י: איתא בתוספתא סנהדרין פ"י ה' א') ובפשוטו כוונת הירושלמי ללמדנו מוסר השכל מאנשי עיר הנדחת שממונם אבד אף של הצדיקים שבתוכה ומבואר דכל דבר שיש בכוחו להטות את האדם לדור עם הרשעים דינו לכליה וכ"ש המטה את חבריו מדרך טובה לדרך רעה והביא הירושלמי דוגמא לזה מלוט שהלך לסדום רק משום הממון שהרי פשטות הפסוק כי כולה משקה (אע"פ שדרשוהו לדבר עבירה מ"מ כך הוא פשוט) ולבסוף יצא משם בלא שום ממון. ולכאוי זה הפשטות שהרי אם אצל לוט היה דינו משום עיר הנדחת א"כ מה ההוכחה לזה שהרי כל דין עיר הנדחת כן הוא אלא דהמוסר השכל שבאו ללמדנו דבעיר הנדחת הוא מצד הדין ואילו הרעיון קיים תמיד ודוגמא לזה שהרעיון קיים תמיד הביאו מלוט וא"כ אצל לוט אי"ז מדין עיר הנדחת, אלא שאנו לומדים שבאמת ככה זה.

¹ לתועלת המעיינים אעתיק כאן את כל מה שנמצא לפנינו בספרו על התורה לפי סדר הפסוקים **לשונות הצפנת פענח בפרשת וירא בענין גדר העונש של סדום.**

פרק י"ח

כא. ארדה נא ואראה וגו'. מכאן למד רבינו הרמב"ם ז"ל בה"ל ע"ז גבי עיר הנדחת דתחילה מתרין בהם לתשובה, ואם עשו תשובה אז אותם שעבדו ע"ז נסקלין, ושאר כנשים וטף וגוף העיר תשאר, אבל אם לא עשו תשובה אז הוה עיר הנדחת וכולם נהרגים והעיר תשרף וכן שללה, וזה ר"ל כאן הפסוק וכתרגומו וע"י בירושלמי ובתוספתא דסנהדרין דסדום הוה גדר עיר הנדחת, וכן ר"ל התרגום כאן "שם ארדה נא ואראה הכצעקתה וגו'". וזה הוה דין בי"ד הגדול, גדר עיר הנדחת והנה קי"ל סנהדרין שראו כולן לחובה פוטרין אותו לכן כיון שלמד אברהם אבינו זכות שוב נגמר דינם. והוה כמו קומץ למנחה כמבואר מנחות דף כ"ו ע"ש, והנה אם לא הוה נאבד סדום, ח"י לא הוה תקנה לישראל, דצריך להוציא מאוד הרבה גרים ע"י מה שנתן אברהם אבינו לסדום בחזרה הנפש, רק ע"י ששרפו לא הוה צריך רק מעט.

שם בתרגום אונקלוס: ואם תיבין לא אתפרע. [בכ"מ] זה הגדר גמר. ע"י סוטה דף י"ג ע"ב בא גבריאלי וכו' גבי פוטיפר, וזה ר"ל כאן. **כד. אולי יש חמשים צדיקים וגו'.** דהעיקר, התחלת דברי אברהם אבינו הוה, דהארכתי בזה דבכל התורה כולה לא נתברר ברור פרטי גדר מחצה על מחצה, בחולין ובפסחים וע"י במשנה מכשירין פ"ג ונגעים פ"א וכ"מ בזה וע"י ברמב"ם הלכות מע"ש ובהך דגיטין דף ע"ח וכ"מ בזה אין מספר, משום דהתורה לא אמרה לנו רק דבר הרגילות, לא סיבה רחוקה. וע"י בירושלמי פ"ד דסנהדרין אילו ניתנה התורה חתוכה לא היה לרגל עמידה, ועמ"ש בזה בסנהדרין דף כ"א וברמב"ם בה"ל עבודת יו"כ בגדר סיבה הכרח אם יש בזה [דין] ואכמ"ל. והנה כך, עיקר הדבר של סדום הוה גדר עיקר הנדחת, כמבואר בירושלמי סוף סנהדרין, ולזה צריך בי"ד הגדול, ואז נהרגים גם נשים וטף של אחטאו, אבל אם עשו תשובה אז הני שחטאו נהרגין בדין ע"ז, והטף והנשים שבעיר נשאר. ושולחין להם שני תלמידי חכמים כמ"ש רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל, וזה הוה ב' מלאכים גדר ב' ת"ח, וזה ר"ל ארדה נא וגו' [מגדר] בי"ד הגדול, הכצעקתה ר"ל שאין חוזרין, אז כלה, כדן עיר הנדחת, ואם לא, רק אדעה, כמ"ש רש"י סוטה דף ה' על ויודע בהם אנשי סכות. והנה בעיר הנדחת לא פחות ממאה כמבואר סנהדרין דף ט"ו ואם הודח רובה הוה עיר הנדחת ומיעוט לא, ומחצה על מחצה מאי? זה לא נתברר, וע"ז שאל אברהם אבינו ע"ה למה העילה היחידה לא יעשה משפט גם על סיבה, מחצה על [מחצה] שלא תהיה עיר הנדחת וישאר המקום. ובאמת זה נמסר רק לבי"ד, פעמים להחמיר ופעמים להקל, וזה ר"ל משפט דר"ל דין. ועמ"ש ביומא דף ע"ג ע"ב גבי גזרת אורים ותומים, ובדברי רבינו בה"ל אישות. והנה קי"ל דעיר הנדחת רק שנים ולא ג', ולכך בפסוק כ"ד גבי אש וכתב שם בן ד', דזה דין עיר הנדחת, כתב רק סדום ועמורה, אבל שאר רק מהפכה ושם לא נזכר שם בן ד'. ע"ש בפסוק כ"ה ופסוק כ"ט. רק שם אלוקים וכן לזה צריך רק הנץ החמה, השמש יצא וגו', עמ"ש סנהדרין דף ל"ד ע"ב וסוטה דף י"ז ע"ב. וכן שם הוה כמו מנחה, ע"י מנחות דף כ"ו ע"ב קיטור וכמו עולה. ויש בה שיריים וזה לוט ובנותיו כן הגדר של כאן, וזה ר"ל במה דאמר בתוך העיר ונשאתי לכל המקום ר"ל ג"כ לא פסק, רק מטה כלפי חסד דר"ה דף י"ז

פרק י"ט

א. ולוט יושב בשער סדום וגו'. ר"ל דנ"מ אם הוה בכלל בני העיר [וזה גבי עיר הנדחת לזכות מצטרף אבללא לחוב כיון שהוא במקום מחיצה בשער], ע"י בהך פלוגתא דערבין דף ל"ב גבי בית של בתי ערי חומה, ופסחים דף פ"ה ע"ב, ונדרים דף נ"ו ע"ב, וזבחים דף י"ד וחולין דף קכ"ו ושבת דף ט' ודף קכ"ד, ומ"ש בזה ברמב"ם בה"ל מעה"ק ובה"ל מע"ש וחולין דף ס"ח גבי מקום חתך, ותוסי' מכות דף י"ח וכ"מ בזה, אם שער כלפנים או כלחוץ, וכן כאן כן. [לכן נשארו הבנות שהיו בבית, אבל נשים שהיו בעיר נהרגו. וע"י בערבין דף ל"ב ע"א, בקיר החומה]

יב. ובניך וגו' הוצא מן המקום וגו'. ר"ל כי בעיר הנדחת נשים של העובדים נהרגות וכן טף אך בזה אם יצאו מן העיר קודם אין מחזירין אותם, וכבר כתבתי בזה בסנהדרין וכן מוכח בספרי. וזה ר"ל כאן, אבל הם לא יצאו ולכן גם הם נהרגו.

כ. הלא מצער היא וגו'. פחותה מן מאה אנשים. וע"י בסנהדרין דף ט"ו ע"ב דלא הוה עיר הנדחת [ואין בה דין עיר הנדחת ורק האנשים נהרגו אבל העיר נשארה]

ג"ג – כ"ה. השמש יצא וגו' וה' המטיר וגו' [ויהפוך את הערים האל וגו'. זה את אדמה וצבויים, ע"י נצבים דזה לא היה בגדר עיר הנדחת] הנה כיון דהוה עיר הנדחת ובגדר דין של בי"ד הגדול, וה', והנה מבואר בסנהדרין דאין עושין ג' עירות עיר הנדחת לכן בשרפה הוה רק ב' עירות, אבל שאר בהפיכה, כמבואר בפי' נצבים בזה. וכן כתבתי דדיני נפשות דוקא מהנץ עד שקיעה, ע"י סנהדרין דף ל"ב ע"ב. אבל דיני ממונות מעמוה"ש עד צאת הכוכבים לכך כתיב השמש יצא, כן נ"ל.

שם ואת כל יושבי הערים וגו'. ר"ל גם קטנים ונ"ל דרך של סדום ועמורה אבל לא של אדמה וצבויים, דהני לא היהו גדר עיר הנדחת..

כו. ותבט אשתו וגו' ותהי נציב מלח. שעברה על דברי נביא, [ובידי שמים], כמבואר סנהדרין דף פ"ט.

כח. קיטור הארץ כקיטור הכבשן. ע"י מנחות דף כ"ח ע"ב דילף מכאן למנחה ע"ש. [דמתיר שיריים, היינו לוט] ור"ל דס"ל דהוה כפרה ותיקון לא גדר עונש וקנס, וכמו עיר הנדחת דהוה גדר עולה כליל, כמבואר סוף סנהדרין דף קי"א ע"ב דהוה כמו עולה כפרה וע"י סנהדרין דף מ"ז ע"ש בזה בתוסי' אם הוה כפרה, אך נ"מ להני דאיקטיל גדר קנס כמו נשים וקטנים. וע"י מ"ש סנהדרין דף מ"ב ע"ב ודף ע"ב ע"ב וכ"מ בזה ואכמ"ל. ולכך מבואר דאנשי סדום עומדין בדין, ע"י סנהדרין דף ק"ז ע"ב ויהיה להם תקנה תלעתיד, וכן מבואר בירוש' שקלים פ"ו דמעין של ק"ק מתקיים על סדום, ע"ש.

אמנם הצפנת פענח הבין בכוונת הירושלמי דהביאו הוכחה מלוט לענין זה דהאדם נמשך למקום משום הממון שהרי לכאוי אפשר שאדם זה גר בעיר סתם ואח"כ נעשתה עיר הנדחת ומה השייכות בין זה שהעיר היא עיר הנדחת לבין ממונו ולזה הביאו את ההוכחה מלוט שמפורש הדבר דמשום הממון הלך לסדום אע"פ שהיא עיר של אנשים רעים וחטאים לה' מאוד.

ובשערי תשובה (ל' יונה) שער ג' אות ט"ו כתב וז"ל "ומצאנו בענין אנשי סדום שהיו רעים לה' מאד בכמה עלילות נשחתות, כמו הגזל והחמס ועיוות הדין וגלוי עריות, ואם כל זה הזכיר הכתוב כי אבדו ונשמדו בעון בטול הצדקות, שנאמר (יחזקאל טו, מט): "הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ויד עני ואביון לא החזיקה" ולא הזכיר ר' יונה כלל עון ע"ז וא"כ תמוה הוא על מה ראה הצפנת פענח לייסד דענשם של אנשי סדום הוא משום עיר הנדחת.

ואמנם יעוי' ברש"י עה"פ (בראשית י"ג, י"ג) "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאוד" שפי' וז"ל לה' מאוד יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו" ואמנם לא נזכר מפורש ע"ז אך הוא יותר קרוב לזה אך נראה דודאי קודם מתן תורה לא היה מושג של עיר הנדחת אמנם כ"ז הוא בדיני אדם אך הבין הצפנת פענח דכמו שמצינו לאחר מתן תורה דעיר שרוב אנשיה עובדים ע"ז אף קודם מתן תורה עיר שרוב אנשיה יודעים את רבונם ומתכוונים למרוד בו יש לה את אותו הגדר של עיר הנדחת שלאחר מתן תורה, וצ"ע.

כתיב (בראשית י"ח, כ"א) "ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה ואם לא אדעה" ולכאוי צ"ב מהו 'ארדה נא ואראה' וכי לא יכול הקב"ה לראות ממקום מושבו ועוד מלא כל הארץ כבודו. ופרש"י **ארדה נא ואראה** למד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה (לעיל י"ז). דבר אחר ארדה נא לסוף מעשיהם" ושם פי' דאמר הקב"ה הבה נרדה ונבלה שם שפתם והיינו ענותו של הקב"ה גרמה לו לישאל במלאכיו ומבין רש"י דאינו ענין שבאמת כן היה אלא ללמד לדיינים לעשות כן. ועוד הוסיף רש"י דארדה נא לסוף מעשיהם והיינו מה הכוונה שמסתתרת מאחורי המעשה.

עוד פרש"י וז"ל **הבאה אלי עשו** ואם עומדים במרדם כלה אני עושה בהם. ואם לא יעמדו במרדן, אדעה מה אעשה להפרע מהן ביסורין ולא אכלה אותן" ולפי מש"כ לפרש בפ"י השני לפי עומק המעשה מובן הדבר דאם כה עמוק הוא רוע מעשיהם א"כ מוכרחים הם להיכלות משא"כ אם אינו כה חמור א"כ דינם ביסורין ולא במיתה וזה כוונת הפסוק אדעה.

ויעוי' בתרגום אונקלוס שתרגם "אתגלי כען ואדון הכקבילתהון דעלת לקדמי עבדו אעביד עמהון גמירא אם לא תיבין ואם תיבין לא אתפרע" ובר"מ פ"ד מעכו"ם ה"ו כתב וז"ל "והיאך דין עיר הנדחת, בזמן שתהיה ראויה להעשות עיר הנדחת, בית דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין עד שידעו בראיה ברורה שהודחה כל העיר או רובה וחזרו לעבודת כוכבים אחר כך שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהירם ולהחזירם אם חזרו ועשו תשובה מוטב ואם יעמדו באולתן בית דין מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא והן צרין עליהם ועורכין עמהן מלחמה עד שתבקע העיר כשתבקע מיד מרבין להם בתי דינים ודינים אותם, כל מי שבאו עליו שני עדים שעבד כוכבים אחר שהתרו אותו מפרישין אותו"

ולכאוי הביאור בדברי הר"מ במש"כ שיודעים הבי"ד בראיה ברורה שהודחה כל העיר או רובה הוא כפשוטו דיש עדים שעבד ע"ז ומה שכתב אח"כ דמרבין בתי דינים לדון בזה הוא משום דאע"פ שעובדים הם ע"ז מ"מ מכל זמן שלא היה בהתראה אין עליהם שום דין וממילא אין סתירה בין הרישא לסיפא ולפי"ז מיושב שפיר מש"כ בהשגות עמש"כ הר"מ "אחר כך שולחים להם שני תלמידי חכמים להזהיר אותן ולהחזירן אם חזרו ועשו תשובה מוטב" וז"ל "טוב הדבר שתועיל להם התשובה אבל לא מצאתי תשובה מועלת אחר התראה ומעשה" ולכאוי לפי מה שבארתי בדעת הר"מ הענין מבואר דאע"פ שהבי"ד יודעים שרוב אנשי העיר עבדו ע"ז כ"ז שלא באים עדים שמחוייבים הם מיתה אין הבי"ד דנים בזה כלל וע"כ כאשר הם עושים תשובה ולא באו עדים שיש כאן חיוב מיתה אין הבי"ד עושים מידי ולא מחפשים אחר עדים שיעידו שפלוני התיר עצמו למיתה בהתראה ורק אם אנשי העיר מתריסים ואומרים שאינם רוצים לשוב בתשובה מזה החטא החמור אזי הבי"ד יוצאים מגדר הרגיל ועושים מלחמה ומחפשים עדים בשביל להרשיע את אנשי העיר.

והצפנת פענח לפי מה שלמד דענשם של אנשי סדום הוא כעיר הנדחת הכריח ביאור זה בדעת הר"מ שהרי לפי התרגום מבואר ד'אם תיבין לא אתפרע' וצ"ע הצפנת פענח על התרגום סוטה י"ג ע"ב ושם איתא "ויקנהו פוטיפר סריס פרעה אמר רב שקנאו לעצמו (בא גבריאל וסירסו) בא גבריאל ופירעו מעיקרא כתיב פוטיפר ולבסוף פוטיפרע" ופרש"י דפרעו היינו סירוס יתירא ואמנם לא גרס בתחילה בא גבריאל וסירסו אלא בתחילה עשה לו סירוס יתירא והצפנת פענח כתב דפרעו היינו גמר וצ"ע את הגמ' ונראה דיש כאן ב' שלבים וכן גרס את מה שאמרו בתחילה בא גבריאל וסירוסו ואח"כ פרעו והיינו גמר הסירוס וא"כ אף כאן מבאר דהוא אתפרע והיינו גמר הדין של עיר הנדחת. ולפי"ז ביארו המהדירים בכוונת הצפנת פענח דאם ישובו בתשובה לא יהיה דינם כעיר הנדחת אלא כיחידים העובדים ע"ז שנסקלים ורק אם לא ישובו בתשובה יהיה דינם כעיר הנדחת שדינה בסיף וכולל שאר פרטי הדינים של עיר הנדחת עימהם. וזה הביאור במש"כ רש"י דאם תיבין לא אתפרע היינו לא יהיה גמר אלא יהיה דין אחר.

אמנם נראה דהביאור בזה הוא כמש"כ ואי"ז סתירה למה שביארו הם דלכאוי י"לע דלכל עונש צריך התראה ושיתיר עצמו לזה העונש ולכאוי הדבר צריך תלמוד היכן מצינו התראה לעיר הנדחת ונראה דזה מה שהוקשה לו להר"מ וע"כ ביאר דשולחין להם ב' ת"ח ומזהירים אותם שישובו והיינו שלא יהיו עיר הנדחת ואם לא שבים א"כ אומרים הם דעל דעת כן הם ממשכים ומובן לפי"ז דעצם השליחה של ב' ת"ח אל העיר הוי גדר של התראה ואם שבים הם א"כ הוי קבלת ההתראה ושוב אין הם נענשים בעונש של עיר הנדחת ומובן היטב קושיית הראב"ד דלא מצא ענין זה אך מבין דכך צריך להיות שהרי יש דין התראה בכל עונש. והצפנת פענח רק מבאר ענין זה היכן מצא הר"מ דין התראה בתורה שהרי זה תחילת לשונו **ארדה נא ואראה הכצעקתה** מכאן למד רבינו הר"מ ... גבי עיר הנדחת דתחילה מתרין בהם לתשובה ... והיינו כדביארנו.

עוד הוסיף הצפנת פענח לבאר דמה שהוצרך הקב"ה לירד הוא משום דכיון שדינם כעיר הנדחת בעינין לבי"ד הגדול בשביל לדונם כמבואר בריש סנהדרין (ב' ע"א) דאין עושין עיר הנדחת אלא ע"פ בי"ד של ע"א והוסיף הצפנת פענח לבאר בזה דלכאוי אם צדקו דבריו דיש בזה דין עיר הנדחת ויש לזה דין ממש וע"כ בעינין בי"ד הגדול א"כ היכן מתקיים הדין האמור בסנהדרין (י"ז ע"א) דסנהדרין שכולם ראו חובה פוטרין אותו. ולכאוי בסדום לא היה מי שראה חובה. וביאר דע"י שלימד אברהם אבינו כות שוב נגמר דינם.

והוסיף הצפנת פענח לבאר בזה דהנה יעוי' במנחות כ"ו ע"ב "איתמר קומץ מאימתי מתיר שירים באכילה ... רבי יוחנן אמר משתצית בו את האור ברובו אמר ליה רב יהודה לרבה בר רב יצחק אסברה לך טעמא דר' יוחנן אמר קרא והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן אין כבשן מעלה קיטור עד שתצית האור ברובו" ופרש"י **אין כבשן מעלה קיטור כו'** ובקומץ נמי כתיב והקטיר הלכך בעינין קיטור" ולכאוי צ"ב למה הוצרכו להביא את הפסוק האמור בפרשתן והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן והלא עיקר הדין בזה הוא מחמת הידיעה המוקדמת דאין כבשן מעלה קיטור עד שתצית האור ברובו וכיון שאנו צריכים הקטרה של הדבר ממילא בעינין שתצית האור ברובו. וביאר הצפנת פענח דהביאו ג"כ דשם היו לוט ובנותיו שיריים של סדום וע"כ ניצלו ושם הותרו כאשר עלה קיטור הארץ וזה ככבשן.

והוסיף הצפנת פענח לבאר בזה דעונשם של אנשי סדום הוה כעיר הנדחת דאייז עונש וקנס אלא הוי ככפרה ותיקון וזה מש"כ קיטור הארץ כקיטור הכבשן וכדמצינו בסנהדרין (ק"י"א ע"ב) 'אמר ר' שמעון אמר הקב"ה אם אתם עושין דין בעיר הנדחת מעלה אני עליכם כאילו אתם מעלים עולה כליל לפני' וידוע דמנחה היא כעולה וקומץ הוי מתיר של זריקת דם וממילא עשיית דין בעיה"נ הוי כעולה ומנחה וממילא מובן היטב הלימוד מאנשי סדום לדין קומץ מאימתי מתיר שיריים. וביאר הצפנת פענח בזה את המ"ד (בסנהדרין ק"י ע"ב) דאנשי סדום בשונה מדור המבול עומדים בדין דעונשם הוי עונש בגדר בי"ד ולא הוי עונש קנס וכליה בעלמא.

עוד ביאר הצפנת פענח דכיון דהיה לזה גדר של דין א"כ הוי דיני נפשות ויעוי' בסנהדרין ל"ד ע"ב "דיני נפשות דנין ביום וכו' מנהגי מילי אמר רב שימי בר חייה אמר קרא והוקע אותם לה' נגד השמש" וחילק הצפנת פענח דאמנם כל משפט הוא ביום אך דיני נפשות אין בהם דין יום אלא הוא נגד השמש והחילוק בזה הוא דדיני ממונות דינם מעלות השחר דאז הוא כבר יממא משא"כ דיני נפשות לא סגי בעולה"ש אלא בעינן נגד השמש והיינו הנץ החמה. ולפי"ז ביאר דזה מה דכתיב (בראשית י"ט, כ"ג – כ"ד) 'השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה וה' המטיר על סדם ועל עמרה גפרית ואש מאת ה' מן השמים" דהוצרך לחכות עד שהשמש יצא על הארץ דהיינו הנץ החמה.

אמנם יש להעיר בזה דרש"י (י"ט, כ"ד) כתב לא כן וז"ל **המטיר על סדום בעלות השחר**, כמו שנאמר לעיל (פסוק טו) וכמו השחר עלה, שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללבנה, אמר הקדוש ברוך הוא אם אפרע מהם ביום יהיו עובדי לבנה אומרים אילו היה בלילה כשהלבנה מושלת לא היינו חרבין, ואם אפרע מהם בלילה יהיו עובדי החמה אומרים אילו היה ביום כשהחמה מושלת לא היינו חרביים, לכך כתיב וכמו השחר עלה ונפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים" ואמנם הוכחת רש"י מן הפסוק 'וכמו השחר עלה' לכאוי' יש לדחות דשם כתיב 'וכמו השחר עלה ויאצו המלאכים בלוט קום קח את אשתך ... פן תספה בעון העיר' דלא הייתה ההפיכה בעלות השחר אלא דאז האיצו בו דעוד מעט כבר תנץ החמה ויהיה גמר הדין בפועל.

והנה החילוק בין רש"י לצפנת פענח הוא דלרש"י מש"כ וה' המטיר וכו' דלרש"י הוא קודם לכן והיינו דרק כאשר הנץ החמה בא לוט לצוער ואילו העונש של סדום ועמורה היה כבר בעלוה"ש ואי"כ בתחילה סיפרה התורה את כל הקורות עם לוט ואת נס הצלתו ואח"כ עברה התורה לספר את עונשם של אנשי סדום בפועל ומובן לפי"ז דעונש של אשת לוט היא מכוח אנשי סדום דאל"כ הייתה צריכה להיכתב יחד עם קורות הצלת לוט דהיא לא זכתה להינצל.

אמנם לפי הצפנת פענח כל הפרשה כתובה כסדר דקודם בא לוט צוערה ורק אח"כ ה' המטיר על סדום ועמורה גפרית ואש ובאמת הצפנת פענח ביאר דמיתתה של אשת לוט היא משום שעברה על דברי נביא שמבואר בסנהדרין פ"ט ע"א דמיתתו בידי שמים ומחדש בזה שמלאך היינו נביא ואף העובר על דבריו מחוייב מיתה בידי שמים, ואין מיתתה מכוח מיתת אנשי סדום אלא היא מיתה חדשה מדין 'מוותר על דברי נביא' אמנם במדרשים נראה גם דהיא מן העיר סדום ועי"כ נענשה כמותם ואף שעברה על דברי המלאך אך לא מבואר מה היה עיקר העונש וצ"ע בזה.

עוד ביאר הצפנת פענח לפי יסודו דהנה לכאוי' דקדוק הפסוקים צ"ע דבפסוק דלעיל (בראשית י"ט, כ"ד) כתיב דהמטיר ה' על סדום ועמורה גפרית ואש והיינו דין שריפה וכמו שכתוב לגבי עיר הנדחת (דברים י"ג, י"ז) "ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלוקיך והיתה תל עולם לא תבנה עוד" ואח"כ (בראשית י"ט, כ"ה) כתיב "ויהפך את הערים האל ואת כל הככר ואת כל ישבי הערים וצמח האדמה" והיינו דמלבד המטרת גפרית ואש על סדום ועמורה הפך ה' אותם ואת כל ערי הככר ולא הוזכר כלל שהמטיר גפרית ואש על כל ערי הככר וצ"ע בחילוק בזה.

וכתב הצפנת פענח לבאר בזה ע"פ המבואר בסנהדרין (ב" ע"א) דאין עושים ג' עיר הנדחת ונפסק בר"מ (פ"ד מעכו"ם ה"ד) וממילא לפי מה שיסד הצפנת פענח דגדר סדום ועמורה הוה עיר הנדחת וזה הקיום דין שריפה ע"י השלכת הגפרית ואש מובן הדבר דאדמה וצבויים לא יכלו ג"כ להיות עיר הנדחת כיון שאין עושין ג' יחד. ואמנם יעוי' בכס"מ שהביא הטעם מן הגמ' משום קרחה ולכאוי' לפי"ז לא מבואר החילוק בין דין עיר הנדחת ע"י שריפה שזה נתקיים בסדום ועמורה לבין הפיכת הערים כולל כל מה שעליהם דבשניהם איכא קרחה. ובאמת בפרשת נצבים (דברים כ"ט, כ"ב) "גפרית ומלח שרפה כל ארצה לא תזרע ולא תצמח ולא יעלה בה כל עשב כמהפכת סדם ועמרה אדמה וצבויים אשר הפך ה' באפו ובחמתו" ומבואר דאף אדמה וצבויים לאו בני זריעה נינהו ואי"כ הטעם של קרחה עדיין קיים בהם. וביותר קשה דקדוק הפסוקים 'גפרית ומלח ... כמהפכת סדום ועמרה אדמה וצבויים אשר הפך וכו'" דלפי הצפנת פענח גפרית ומלח היינו סדום ועמורה ואח"כ כמהפכת סדום ועמורה וכו' הוא ענין חדש וצ"ע.

והמשיך הצפנת פענח לבאר לפי"ז דלגבי המטרת האש כתיב וה' המטיר וכו' מאת ה' מן השמים ואילו במהפכת הערים כתיב (בראשית י"ט, כ"ט) "ויהי בשחת אלוקים אל ערי הככר ... וישלח את לוט מתוך ההפכה בהפוך את הערים אשר ישב בהן לוט" ויהפוך אלוקים וביאר דהמטרת האש והגפרית הוה דין וה' ובית דינו וכמש"כ רש"י משא"כ הפיכת ההרים היא עונש גרידא ואין בזה שום דין של עיר הנדחת ועי"כ אין צריך לכל זה.

עוד כתב הצפנת פענח לבאר לפי יסודו דעונש הפיכת סדום הוא כדין עיר הנדחת דהנה איתא בסנהדרין (ט"ו ע"ב) "דתניא עד כמה עושין עיר הנדחת מעשרה ועד מאה דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר ממאה ועד רובו של שבט" ופרש"י **מעשרה ועד מאה** בציר מעשרה לא מקרי עיר, וטפי ממאה נפקא מתורת עיר, והוה להו ציבור, ובציבור לא כתיב סיף, הלכך, כל אחד נידון בפני עצמו, ובסקילה" ואי"כ מבואר דלר' יאשיה אם יש יותר ממאה בעיר לא הוה עיר הנדחת אלא הורגים כל אחד בנפרד כדינו ולפי"ז ביאר הצפנת פענח עוד כה מקראות דתפילתו של אברהם בתחילה אולי יש חמישים צדיקים והיינו דכיון דהוא מחצה מאנשי העיר אי"כ יש לזה דין מחצה על מחצה ודין מחצה על מחצה לא הוכרע בתורה אלא הוה בגדר ספק ובנפשות ספק להקל מדין 'והצילו העדה' ובמהדו"ת פ"ד מעכו"ם ה"ב (עמ' 18 בספ'ר) ביאר דזו הייתה שאלת אברהם אבינו 'השופט כל הארץ לא יעשה משפט' ולא אמר כמשפט דהשאלה הייתה מדוע אין דין מחצה על מחצה בעיר הנדחת.

ולפי"ז ביאר דזה מש"כ ולוט יושב בשער סדום והכוונה בזה דיש לדון אם הוא מצטרף והוא רק לזכות ולא לחוב והביא כמה מקורות שדנים בבית הבנוי בחומה האם הוא מצטרף או לא והוסיף לבאר דמה שצוער נשארה משום שהיא מצער היינו שהיא פחותה מק' אנשים והיינו כר' יונתן דעיר הנדחת היא מק' עד רובו של שבט אך פחות מזה לא הוה עיר. ואמנם רש"י בכל המקומות ביאר באופן אחר והיינו דלוט יושב בשער העיר הוא משום דמינהו לשופט ומקום המשפט הוא בשער העיר אך לא הייתה שם דירתו וכן מה שהיא מצער ותחי נפשי היינו משום דישבתה קרובה לפיכך עוונותיה מועטין ואפשר להצילה. ובאמת פשוטו של מקרא הוא כמש"כ הצפנת פענח דהיה יושב בשער העיר ושם דירתו אך נראה דכתבה התורה ענין זה הוא משום דעי"כ פגעו בו האורחים ראשונה כיון שהוא היה בתחילת העיר אלא דאכתי צ"ב מה ענין שער העיר. ועוד יש להקשות על הצפנת פענח דפשט הכתובים משמע כרש"י דיש את שער העיר ויש את ביתו ולא נכנסו לעיר דרך ביתו וצ"ע בזה.